

ÖĞRETMENLERİN ÖĞRETİM ORTAMLARINDAN KAYNAKLANAN İŞ DOYUMU VE İŞ STRESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yard. Doç. Dr. Mustafa Sarıtaş

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

msaritas@uludag.edu.tr

ÖZET

Betimsel bir çalışma olan bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin öğretim ortamlarından kaynaklanan iş doyumunu ve iş stresine ilişkin görüşlerini değerlendirmektir. Araştırmanın evrenini Bursa Merkez ilçelerindeki okullarda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmada tesadüfî örneklem yoluyla belirlenen 104 öğretmene anket uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket yardımıyla toplanan veriler Statistica programıyla analiz edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, t testi ve varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Görüşler arasındaki fark .05 anlamlılık düzeyi dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Araştırmada şu bulgulara ulaşılmıştır. Cinsiyet, yaş ve görev yerinin öğretim ortamlarında edinilen iş doyumuna etkisi konusunda öğretmenlerin farklı görüşlere sahip olmadıkları ancak, mesleki kıdem konusunda farklı görüş içerinde oldukları bulunmuştur. Diğer taraftan cinsiyet ve mesleki kıdemin öğretim ortamlarında sağlanan iş stresine etkisi konusunda öğretmenlerin görüşleri arasında fark bulunmamasına karşın, yaş ve görev yeri etkenleri konusunda farklı görüşlere sahip oldukları saptanmıştır. Tüm grup açısından değerlendirildiğinde ise öğretmenlerin farklı görüşlere sahip oldukları ve görüşleri arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmada elde edilecek bulgular şu konularda yararlı olabilir: Alan çalışmalarının zenginleşmesine katkı sağlayabilir, öğretmenlerde strese yol açan faktörlerin belirlenmesine katkı sağlayarak bu durumların tekrarı önenebilir, olası olumsuz sonuçları hafifletilebilir, alınabilecek önlemlere paralel olarak daha az stres yaşamaları sağlanabilir. Aynı zamanda öğretmenler bireysel olarak stresle doğru mücadele etmenin yöntemleri öğrenilerek stresle daha bilinçli mücadele

etmeyi öğrenebilirler. Diğer taraftan kurumların öğretmenlerin iş ortamlarını zenginleştirmesine bağlı olarak iş doyumunun artması sonucu hem bireysel hem de kurumsal düzeyde öğretimsel etkililik ve verimlilik sağlanabilir. Elde edilecek bulgular konu ile ilgilenen araştırmacıları yeni çalışmalar yapmaya motive edebilir, yapılabilecek yeni çalışmalara veri sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, öğretim ortamı, iş doyumunu, iş stresi

THE EVALUATION OF THE TEACHERS' OPINIONS ABOUT JOB SATISFACTION AND JOB STRESS CAUSED BY INSTRUCTION ENVIRONMENT

SUMMARY

The aim of this research, which is a descriptive study, is to evaluate the teachers' opinions related to the job satisfaction and the job stress arising from instruction environment. Teachers working in the schools of Bursa central towns constitute the universe of the research. In this research, determined by the way of random sampling 104 teachers were surveyed. Developed by the researcher the data collected with the help of the survey was analyzed by using software statistical. In the analysis of the data techniques of frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, t test and variance analysis were used .05 expressiveness level was taken into consideration of the interpretation of the difference among the opinions.

The findings of the research are those: It was found out that teachers have not got different opinions on the effect of sex, age and work place on the acquisition of job satisfaction in instruction environment, but they have different opinions on professional seniority. On the other hand, although there is no difference among opinions of the teachers about the effect of sex and professional seniority on stress provided in teaching environment, it was ascertained that they have different opinions about the factors of age and work place. As for the evaluation of the whole group, it was determined that the teachers had different opinions and difference among the opinions were significant.

The findings to be gained in this research can be useful for those subjects: It can contribute to enhance field studies in the case of determining the factors making teachers have stress in the job, the repetition of these situations can be prevented and parallel to the precautions to be taken, teachers can be supported for the stress. At the same time, they can learn about how to struggle against stress by learning the right struggling method more consciously. On the one hand depending on the institutes that enrich the job environment of the teachers which results in the increasing in job satisfaction, it can be gained productivity both on personnel and institutional basis. The findings to be gotten can motivate the new researchers interested in the subject for making new studies, and it can provide data for the new studies.

Key Words: Teacher, Instruction environment, job satisfaction, job stress

BÖLÜM 1

KURAMSAL ÇERÇEVE

Örgütsel etkililik ve iş doyumu birbirini besleyen faktörlerdir. İş doyumu işten duyulan memnuniyetin göstergelerinden birisidir. İş memnuniyeti doyumla, memnuniyetsizliği ise iş stresiyle sonuçlanır. İş doyumu iş ve işgörenin nitelik, özellik ve beklentileri birbirine uygun düştüğü zaman gerçekleşir (Dawis, 1984: 96).

İş doyumu örgütsel iklimi çift yönlü etkiler. İş doyumu sağlayan işgörenler olumlu davranışlar ve duygular, iş doyumsuzluğu içinde olan işgörenler ise olumsuz duygular yaşar. İş doyumsuzluğu sonucunda işgörenlerde aşırı kaygı, korku, gerilim vb. durumlar ortaya çıkmakta, işe devamsızlık artırmakta, işgörenler örgüte yabancılaştırmakta, işgücü devrini artırmakta, bireysel uyumsuzluğa, aile geçimsizliklerine yol açmaktadır.

Öğretmenler yaşamın önemli bir dilimini eğitim ortamlarında geçirmektedir. Bu bağlamda işten elde edilen doyum düzeyi yaşamdan duyulan doyumu da beslemeyen bir öge olarak öğretmenler açısından önemli bir yaşam örüntüsüdür (Senge,1996.160).

İş doyumunun ilişkili olduğu değişkenlerden bazıları şunlardır: işten ayrılmalar, işe devamsızlık, yaş, eğitim ortamlarının mekânsal ve fiziki özellikleri, çalışma koşulları, beceri ve yeteneklerini kullanabilme düzeyi (Güney ve Diğerleri, 1996: 56), kurum içinde yönetim ve meslektaşlarla ilişkiler, daha çok sorumluluk, yaptığı işin fark edilmesi, saygı görme, yüksek maaş-ücret, görev ve rol açıklığı, karar sürecine katılma (Lam, 1996: 41; Adler ve Diğerleri, 1985: 270), işgörenlerin psiko-sosyal ve ekonomik durumları, eğitim düzeyleri, kültürel zenginlikleri, algılanan iş stresi (Norbeck, 1985:253).

İş doyumunu ile mesleki başarı, dolayısıyla örgütsel etkililik ve verimlilik arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Doyum-verimlilik ilişkisi birçok değişkenden etkilenen karmaşık bir süreçtir. Ancak hangisinin diğerine daha fazla etkide bulunduğu tartışma konusudur. Sistem yaklaşımı açısından ikisinin de birbirine paralel geliştiği söylenebilir(Dawis, 1984: 98).

Bireylerin doğasında yetkinleşmek, kendini aşmak, doyum sağlamak ve daha iyi sonuçlar almaya yönelik özgerçekleştirme eğilimi bulunmaktadır. İş doyumunu işgöreni işi ve örgütüyle özdeşleşmeye yöneltir. Ancak çeşitli etkenler iş doyumunu engelleyip, azaltmakta hatta bütünüyle ortadan kaldırılabilmektedir. İş doyumunun beklenen düzeyde gerçekleşmemesi bireyin genel duygusal havasını olumsuz etkileyerek onda hoşnutsuzluk, kaygı ve endişeye yol açar. Bu olumsuz sonuçlara yol açan etkenlerden en önemli birisi de işe bağlı olarak yaşanan strestir.

Stres, bireyi rahatsız eden çeşitli içsel ve dışsal uyaranlara ya da nesne ve durumlara karşı verdiği tepki olarak tanımlanabilir.

İş stresi, işin insan üzerinde oluşturduğu baskıdır. İş stresi bütün çalışanları ilgilendiren şiddetli bir stres türüdür (Pehlivan, 2000. 22). İş stresi çalışanlar ve kurumlar için ciddi sonuçlara yol açabilir. İş stresine yol açan faktörler; işin kendisi, iş ortamı ve koşulları ile işgörenlerin nitelik ve özelliklerden kaynaklanmaktadır.

Öğretmenlik dünyanın birçok ülkesinde meslekler arasında önemli düzeyde stres içeren bir iş olarak nitelendirilmektedir (Dunham,1980; Greenglass,1994). Öğretim ortamları, okulların en stresli alanıdır. Öğretim

ortamlarında sınıfın havasını bozarak strese yol açacak bir durum her zaman mevcuttur. Materyal eksikliği, kalabalık sınıflar, yetersiz öğretim ortam ve koşulları, aşırı ders yükü, yoğun ek görevler, uzun çalışma saatleri, planlama, değerlendirme, sınavlar, bir sonraki ders için hazırlık, sınıf yönetimi, kaynaştırma eğitimi, düşük motivasyonlu öğrenciler, sınıflarda istenmeyen davranışlar vb. durumlar öğretmenlik mesleğine özgü stres etkenlerinden bazılarıdır. Öğretmenler çalışma saatlerinin yaklaşık yarısından fazlasını stres içinde geçirmektedir (Jacobsson ve Diğerleri,2001; 37). Bu nedenlerle öğretmenler mesleği, öğrencileri ve kendileri hakkında olumsuz tutumlar geliştirmektedir (Akçamete ve diğerleri, 2001:2). İşe olumsuzluk katan nedenlerin giderek artmasıyla birlikte öğretmenlerin işinden duydukları haz ve doyum giderek azalmaktadır. Fazla stres içeren bir meslek olarak algılanmasından dolayı bazı ülkelerde öğretmenlik mesleğine girişte azalmalar görülmektedir (Arikewuyo, 2004:199).

Stresin hem bireysel hem de örgütsel sonuçları bulunmaktadır. Stres yarattığı sonuçları itibariyle performans açısından çalışanları, yapı ve işleyiş açısından örgütleri, nitelik açısından yaşamı zayıflatan günümüzün en büyük tehlike kaynağıdır(Aslan,2002).

Bu gerekçeler doğrultusunda öğretmenlerin öğretim ortamlarında elde ettikleri iş doyumunu ve iş stresi düzeyinin belirlenmesi konusu araştırılmaya değer görülmüştür.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı öğretmenlerin öğretim ortamlarında elde ettikleri iş doyumunu ve yaşadıkları iş stresi düzeylerini saptamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Cinsiyet bakımından öğretmenlerin iş doyumuna ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?
2. Yaş kategorileri bakımından öğretmenlerin iş doyumuna ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?
3. Mesleki kıdem bakımından öğretmenlerin iş doyumuna ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?

4. Görev yaptıkları okul türü bakımından öğretmenlerin iş doyumuna ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?
5. Cinsiyet bakımından öğretmenlerin iş stresine ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?
6. Yaş kategorileri bakımından öğretmenlerin iş stresine ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?
7. Mesleki kıdem bakımından öğretmenlerin iş stresine ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?
8. Görev yaptıkları okul türü bakımından öğretmenlerin iş stresine ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?
9. Öğretmenlerin genel olarak iş doyumunu ve iş stresine ilişkin görüşleri nelerdir, görüşleri arasında fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Araştırmada elde edilecek bulgular alan çalışmalarının zenginleşmesine katkı sağlayabilir. Öğretmenlerin işlerinde stres yaşamalarına yol açan faktörlerin belirlenmesi sonucunda bu durumların tekrar yaşanmaları önlenebilir, sonuçları hafifletilebilir, alınacak önlemlere paralel olarak daha az stres yaşamaları sağlanabilir. Aynı zamanda bireysel olarak stresle doğru mücadele etmenin yöntemleri öğrenilerek stresle daha bilinçli mücadele etmeyi öğrenebilirler. Diğer taraftan kurumların öğretmenlerin iş ortamlarını zenginleştirmesine bağlı olarak hem bireysel hem de kurumsal düzeyde etkililik ve verimlilik sağlanabilir. Elde edilecek bulgular konu ile ilgilenen araştırmacıları yeni çalışmalar yapmaya motive edebilir, yapılabilecek çalışmalara veri kaynağı oluşturabilir.

BÖLÜM 2

YÖNTEMLER

Örneklem

Tarama modelinde betimsel bir çalışma olan bu araştırmanın evrenini Bursa ili Nilüfer ilçesi mücavir alanı içerisinde yer alan kamu ilköğretim okulu ve kamu ortaöğretim okulları (genel Lise ve Anadolu Lisesi) oluşturmaktadır. Anketin uygulandığı 2008 yılında söz konusu 54 okulda toplam 1447 öğretmen görev yapmaktadır.

Katılımcılar

Anket uygulanan katılımcı grubu 104 öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcı öğretmen grubu tesadüfî örneklem yoluyla belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Veri araştırmacının geliştirdiği “Sınıf Ortamına Dayalı İş Doyumu Ve İş Stresi Anketi” kullanılarak elde edilmiştir. Veri toplama aracı geliştirme sürecinde C. Kyriacou ve J.Sutcliffe tarafından geliştirilen iş stresi ölçeğinin köklerine iş doyumu düzeyini içerecek ifadeler eklenerek ölçek aynı zamanda iş doyumunu da içerecek biçimde iki boyutlu duruma getirilmiştir. Veri toplama aracında 5’li Likert Ölçeği kullanılmıştır.

Veri Analizi

Sayısal verilerin çözümlenmesinde Statistica programdan yararlanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, t testi ve varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Öğretim elemanlarının iş doyumu ve iş stresine ilişkin görüşleri arasındaki fark .05 anlamlılık düzeyi dikkate alınarak yorumlanmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Öğretmenlere ait bazı kişisel ve mesleki özellikler tablo 1’de verilmiştir. Sonuçlara göre; cinsiyet bakımından kadınların, yaş kategorileri bakımından 36-45 yaş grubunda yer alanların, mesleki kıdem bakımından 20-29 yıl mesleki hizmeti olanların, görev yeri bakımından ise liselerde çalışanların diğer kategorilerde yer alanlara göre sayıca daha fazla oldukları görülmektedir.

Tablo 1 : Öğretmenlerin Kişisel ve Mesleki Özellikleri

Kişisel ve Mesleki Özellikler		SAYISAL VERİLER	
		(N=104)	
		F	%
Cinsiyet	1. Kadın	62	59.6
	2. Erkek	42	40.4
Görev yeri	1.İlköğretim Okulu	50	48.1
	2. Lise	54	51.9
Yaş	1. 25-35	16	15.4
	2. 36-45	56	53.8
	3. 46-55	32	30.8
Mesleki	1. 1-9	18	17.3
Kıdem (yıl)	2. 10-19	40	38.5
	3. 20-29	46	44.2

Cinsiyetin iş doyumuna etkisi konusunda öğretmenler yakın görüşlere sahiptir (tablo-2). Bu konuya ait X ve SS değerleri birbirine oldukça yakın çıkmasına karşın yapılan t testi sonucunda grupların görüşleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Cinsiyet bir iş doyumunu etkeni olarak kabul edilmekle birlikte hangi cinsin diğerine göre işten daha çok doyum sağladığı konusunda tutarlı sonuçlar bulunmamaktadır (Balcı, 1985:10). Bir çalışmada kadınların erkeklere göre daha az iş doyumunu sağladığı ifade edilirken, (Hulin ve Smith, 1967:396-402), Happ ve Yoder(1991) tarafından yapılan araştırmalarda ise kadın öğretim elemanlarının erkek meslektaşlarına göre daha yüksek iş doyumunu edindikleri sonucuna ulaşılmıştır (Aktaran: Balcı, 2000: 40).

Tablo 2 : Cinsiyet ve İş Doyumuna İlişkin Görüşler

CİNSİYET	SAYISAL VERİLER				
	N	X	SS	SD	t değeri
Kadın	62	63.35	4.98	50	.99
Erkek	42	64.71	4.54		Anlamlı değil

P>.05

Yaş ve iş doyumunu ilişkin veriler tablo 3 ve tablo 4'te yer almaktadır. 46- 55 yaş grubundaki öğretmenlere ait X değerleri diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Ancak SS değerlerine bakıldığında yaş faktörünün iş doyumuna etkisi konusunda öğretmenlerin birbirlerine oldukça yakın görüşlere sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 3 :Yaş ve İş Doyumuna İlişkin Görüşler

YAŞ	SAYISAL VERİLER		
	N	X	SS
25-35	16	62.57	4.89
36-45	56	62.12	4.28
46-55	32	64.12	4.29

Yapılan varyans analizi sonucunda (Tablo 4) yaş ve iş doyumunu ilişkisi konusunda öğretmenlerin görüşleri arasındaki farkın önemli olmadığı belirlenmiştir. Bu konuda literatürde farklı bulgular mevcuttur. Bir araştırmada çalışanların yaşının artması ile birlikte iş doyumunun yükseldiği, bir başka çalışmada (Dawis,1984:100) ise yaşın ilerlemesine paralel olarak iş doyumunun artması birçok ülkede paylaşılan bir sonuç olarak ifade edilmektedir.

Tablo 4 : Yaş ve İş Doyumuna İlişkin Varyans Analizi

Değişimin Kaynağı	SAYISAL VERİLER			
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F değeri
Gruplar arası	258.06	4	64.51	3.00
Grup içi	2102.96	98	21.45	Anlamlı değil
Toplam	2361.02	102		

P>.05

Mesleki kıdem ve iş doyumuna ait bulgular tablo 5 ve tablo 6'da verilmektedir. Sonuçlara bakıldığında mesleki kıdem kategorileri bakımından grupların iş doyumunu X değerlerinin birbirinden farklı oldukları, mesleki kıdem artmasına paralel olarak bu değerlerin düşük de olsa giderek azaldığı görülmektedir. Başka bir değerlendirmeye göre görevde yeni olan öğretmenlerin daha kıdemli öğretmenlere göre işlerinden daha fazla doyum elde ettikleri söylenebilir. SS değerleri de bu görüşleri desteklemektedir. 10 yıla kadar mesleki kıdeme sahip olan öğretmenlerin SS değerlerinin en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu gruptaki öğretmenler mesleki kıdem iş doyumunu etkilediği konusunda diğer kıdem kategorilerindeki öğretmenlere göre birbirine daha yakın görüşlere sahiptir. Öğretmenlerin mesleki kıdemi arttıkça görüşbirliği düzeylerinin (SS) giderek azaldığı görülmektedir. Bu anlamlı bir sonuçtur. Mesleki kıdeme ilişkin X ve SS göstergeleri birlikte değerlendirildiğinde öğretmenlerin bu konuda farklı görüşlere sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 5 : Mesleki Kıdem ve İş Doyumuna İlişkin Görüşler

KIDEM (YIL)	SAYISAL VERİLER		
	N	X	SS
1-9	18	66.75	2.21
10-19	40	64.76	4.65
20-29	46	61.81	5.02

Mesleki kıdemın iş doyumuna etkisi konusunda öğretmenlerin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda öğretmenlerin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir Tablo 6. Bu çalışmada meslekteki kıdem itibarıyla daha yeni olan öğretmenlerin daha kıdemli öğretmenlere göre işinden daha çok doyum sağladığı saptanmıştır. Bu bulgu alanyazındaki bazı sonuçlarla örtüşmemektedir. Örneğin bir çalışmada, (Lee-Wilbur,1985:782) deneyimin artmasına paralel olarak iş doyumun arttığı, gençlerin kendilerinden daha yaşlılara oranla daha düşük iş doyumunu sağladıkları, yaş ilerlemesine bağlı olarak ulaşılan ödüllerin de arttığı, bunun da gençlere göre yaşlılarda daha fazla iş doyumunu yarattığı ifade edilmektedir.

Tablo 6 : Mesleki Kıdem ve İş Doyumuna İlişkin Varyans Analizi

Değişimin Kaynağı	SAYISAL VERİLER			
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F değeri
Gruplar arası	358.82	6	59.80	2.86*
Grup içi	2002.20	96	20.85	Anlamlı
Toplam	2361.02	102		

***P<.05**

Öğretmenlerin görev yaptıkları eğitim kurumunun iş doyumuna etkisini gösteren veriler tablo 7’de verilmektedir. İlköğretim okulu ve liselerde görev yapan öğretmen sayısı birbirine oldukça yakındır. Çalışılan okul türü bakımından öğretmenlerin X değerleri birbirine oldukça yakın çıkmasına karşın SS değerleri farklı düzeyde çıkmıştır. Liselerde görev yapan öğretmenlerin görüşbirliği düzeyi ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlere göre daha yüksek çıkmıştır. Görüşbirlik düzeyleri farklı olmakla birlikte yapılan t testi sonucunda çalışılan okul türünün iş doyumuna etkisi konusunda öğretmenlerin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Bu sonuç her iki okul türünün de kamu

okulu olması ve birçok yönden benzer olanak ve ortamlara sahip olmalarından kaynaklanabilir.

Tablo 7 : Görev Yaptığı Okul Türü ve İş Doyumuna İlişkin Görüşler

GÖREV YERİ	SAYISAL VERİLER				
	N	X	SS	SD	t değeri
İlköğretim Okulu	54	63.92	5.56	50	.03
Lise	50	63.88	3.96		Anlamli değil

$P > .05$

Cinsiyet bakımından öğretmenlerin iş stresine ilişkin görüşleri tablo 8'dedir. Cinsiyet itibarıyla grupların X ve SS değerleri birbirine yakın değerdedir. Sayısal veriler kadın ve erkek öğretmenlerin öğretim ortamlarından kaynaklanan stres konusunda benzer görüşlere sahip olduğunu ifade etmektedir. Yapılan t testi sonuçları da cinsiyet açısından grupların görüşleri arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Bu konuda alanyazında farklı sonuçlar mevcuttur. Bir araştırmalarda (Happ ve Yoder: 1991) kadın öğretim elemanlarının erkek meslektaşlarına göre daha fazla iş stresi yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Aktaran: Balcı, 2000: 40).

Tablo 8 : Cinsiyet ve İş Stresine İlişkin Görüşler

CİNSİYET	SAYISAL VERİLER				
	N	X	SS	SD	t değeri
Kadın	62	44.90	7.00	50	.66
Erkek	42	46.33	8.39		Anlamli değil

$P > .05$

Öğretmenlerin yaş-ış stresine ilişkin görüşleri tablo 9 ve tablo 10'da yer almaktadır. Alt yaş grubundan üst yaş grubuna çıkıldıkça öğretmenlerin X değerlerinin de giderek arttığı görülmektedir. X değerleri çerçevesinde değerlendirildiğinde kademeli olarak genç öğretmenlerin kendilerinden daha yaşlı öğretmenlere göre sınıf ortamlarında daha çok iş stresi yaşadıkları söylenebilir. SS

değerlerine bakarak değerlendirildiğinde en alt ve en üst yaş grubunda yer alan öğretmenlerin diğer yaş grubundaki öğretmenlere göre daha fazla görüşbirliği içinde oldukları görülmektedir. Sayısal veriler öğretim ortamlarından yaşanan iş stresi konusunda öğretmenlerin farklı görüşlere sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Tablo 9 : Yaş ve İş Stresine İlişkin Görüşler

YAŞ	SAYISAL VERİLER		
	N	X	SS
25-35	16	43.57	6.74
36-45	56	45.75	8.33
46-55	32	51.62	5.80

Yapılan varyans analizi sonucunda (tablo 10) öğretim ortamlarından yaşanan iş stresi konusunda farklı yaş gruplarındaki öğretmenlerin farklı görüşlere sahip oldukları ve söz konusu görüşler arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

Tablo 10 : Yaş ve İş Stresine İlişkin Varyans Analizi

Değişimin Kaynağı	SAYISAL VERİLER			
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F değeri
Gruplar arası	810.48	4	202.62	3.96*
Grup içi	5007.46	98	51.10	Anlamlı
Toplam	5817.94	102		

* $P < .05$

Öğretmenlerin mesleki kıdem-iş stresine ilişkin görüşleri tablo 11 ve tablo 12’de verilmektedir. 1-9 ve 10-19 yaş grubundaki öğretmenlerin X değerleri birbirine oldukça yakın olmasına karşın 20-29 yaş grubundaki öğretmenlerin X değerleri diğerlerinden daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar öğretmenlerin öğretim ortamlarına bağlı olarak stres yaşadıklarını ortaya koymaktadır. SS değerleri de mesleki kıdem itibariyle öğretmenlerin öğretim ortamlarından farklı düzeylerde stres yaşadıklarını göstermektedir. Sayısal veriler

sınıf ortamlarında yaşanan stres konusunda değişik mesleki kıdemlerdeki öğretmenlerin farklı görüşlerde olduklarını yansıtmaktadır.

Tablo 11 : Mesleki Kıdem ve İş Stresine İlişkin Görüşler

KIDEM(Yıl)	SAYISAL VERİLER		
	N	X	SS
1-9	18	42.50	10.08
10-19	40	41.30	6.25
20-29	46	47.04	6.44

Yapılan varyans analizi sonucunda (tablo 12) grupların farklı görüşlere sahip oldukları ve grupların görüşleri arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur.

Tablo 12 : Mesleki Kıdem ve İş Stresine İlişkin Varyans Analizi

Değişimin Kaynağı	SAYISAL VERİLER			
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F değeri
Gruplar arası	586.66	6	97.77	1.86*
Grup içi	5031.28	96	52.41	Anlamlı
Toplam	5617.94	102		

***P<.05**

Öğretmenlerin görev yaptıkları okul türünün öğretmenlerin iş doyumunu ve iş stresine etkisi ile ilgili görüşleri tablo 13'te verilmektedir. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin X değerleri liselerde görev yapan öğretmenlerin X değerlerinden daha yüksektir. SS değerleri bağlamında değerlendirildiğinde liselerde görev yapan öğretmenlerin öğretim ortamlarında yaşadıkları iş stresi konusunda daha yakın görüşlere sahip oldukları görülmektedir. X ve SS değerleri görev yeri açısından öğretmenlerin farklı görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Yapılan t testi sonucunda grupların görüşleri arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur.

Tablo 13 : Görev Yaptığı Okul Türü ve İş Stresine İlişkin Görüşler

GÖREV YERİ	SAYISAL VERİLER				
	N	X	SS	SD	t değeri
İlköğretim Okulu	54	47.59	8.27	50	2.17*
Lise	50	43.20	6.04		Anlamlı

*** P<.05**

Grubun geneline ilişkin sayısal veriler tablo 14’te verilmektedir. Öğretim ortamlarının iş doyumunu artırdığını belirten öğretmenlerin X değerleri, öğretim ortamlarının iş stresine yol açtığına inanan öğretmenlerin X değerlerinden oldukça yüksek çıkmıştır. Diğer taraftan öğretim ortamlarında stres yaşadıklarını ifade eden öğretmenlerin görüşbirliği (SS) düzeyi, doyum sağladıklarını ifade eden öğretmenlerin görüşbirliği düzeyinden oldukça yüksek çıkmıştır. Bulgular öğretim ortamlarında sağlanan doyum ve stres konusunda öğretmenlerin farklı görüşlere sahip olduklarını göstermektedir. Yapılan t testi sonucunda grupların bu konuya ilişkin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

Tablo 14: İş Doyumu ve İş Stresine İlişkin Görüşler

ÖĞRETMEN GRUBUNUN TAMAMI	SAYISAL VERİLER				
	N	X	SS	SD	t değeri
İŞ DOYUMU	104	63.90	4.25	50	2.72*
İŞ STRESİ	104	45.48	7.56		Anlamlı

*** P<.05**

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir. Cinsiyet, yaş ve görev yerinin öğretim ortamlarında edinilen iş doyumuna etkisi konusunda öğretmenlerin farklı görüşlere sahip olmadıkları ancak, mesleki kıdemin öğretim ortamlarında edinilen iş doyumuna etkisi konusunda öğretmenlerin farklı görüşlere sahip oldukları bulunmuştur. Diğer taraftan cinsiyet ve mesleki kıdemin öğretim ortamlarında sağlanan iş stresine etkisi konusunda öğretmenlerin görüşleri arasında fark

bulunmamasına karşın, yaş ve görev yeri etkenlerinin öğretim ortamlarında sağlanan iş stresine etkisi konusunda öğretmenlerin farklı görüşlere sahip oldukları saptanmıştır. Çalışma grubunun tamamı dikkate alınarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin öğretim ortamlarının iş doyumu ve iş stresine etkisi konusunda farklı görüşlere sahip oldukları saptanmıştır. Yapılan t testi sonucunda bu farkın anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bulgular dikkate alınarak konu ile ilgili olarak şu öneriler ortaya konulabilir:

1. Başta okul binaları olmak üzere tüm öğretim ortamları (sınıf, derslik, atölye, laboratuvar, vb) öğretmenlerde iş doyumu sağlayıcı ve stres azaltıcı bir ergonomik anlayışla düzenlenmelidir.
2. Öğretim ortamlarında eğitim-öğretim etkinliklerinin sağlıklı planlanması, uygulanması ve değerlendirilebilmesi için gerekli her türlü araç-gereç, materyal, bilişim ve öğretim teknolojisi sağlanmalı ve uygun ortamlar, donanımlar ve yazılımlar hazırlanmalıdır.
3. Eğitim kurumlarında fiziki ve teknolojik iyileştirmelerin yanında, sosyal ortam ve etkileşimlerin de iyileştirilmesine önem verilmelidir.
4. Öğretmenlerin asıl görevi olan öğretim işleri dışında yürütmek zorunda kaldıkları bürokratik işler azaltılmalıdır.
5. Öğretim ortamlarına bağlı olarak öğretmenlerde iş doyumu ve iş stresi yaratan etkenlerle ilgili olarak daha fazla araştırma yapılmalıdır.
6. Öğretmenlerin öğretim ortamlarında yaşadıkları iş doyumu ve stresi doğrudan öğrencileri de etkilediğinden, bu faktörlerin hem öğretmenlerin performansı hem de öğrenciler üzerinde ne düzeyde etkili olduğunu konu edinen yeni araştırmalar yapılmalıdır.
7. Stresin kontrol altına alınması, hem örgütsel etkililik ve verimliliğin artmasına, hem de öğretmenlerin işinde daha fazla doyum sağlamasına yol açacağından, tüm öğretmenlere yönelik olarak stresle doğru mücadele etmeyi içeren hizmet-içi eğitim etkinlikleri düzenlenmelidir.
8. Öğretmenlerin sınıf yönetimi becerilerini geliştirici eğitim etkinliklerine yer verilmelidir.

BÖLÜM 5

KAYNAKÇA

- Adler, Seymour., Richard B.S., Nat J.S., 1985 “Job Characteristics And Job Satisfaction: When Cause Becomes Consequence”, Organizational Behaviour And Human Decision Processes, Vol:35.
- Akçamete, G., S. Kaner, B. Sucuoğlu. 2001. Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doyumu Ve Kişilik. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Arikewuyo, M.O. 2004. Stress Management Strategies Of Socondary Cshool Teachers In Nigeria. Educational Research. Vol.4, No.2, Summer.
- Aslan, M. 2002. Örgütsel Stres. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 3 (4), 1- 14.
- Ataklı, A. 1999. Stres Kaynakları. Stresin Öğretmenlik Mesleğindeki Yeri, Okul Yönetici ve Velilerin Anlayışlılık Düzeyine Öğretmenlerin Görüşleri. Ankara: Amme İdaresi Dergisi, 32(2), 59-67.
- Balcı, Ali.1985. Eğitim Yöneticilerinin İş Doyumu. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Balcı, Ali. 2000. Öğretim Elemanlarının İş Stresi Kuram Ve Uygulama. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Balcı, A. 2000. İş Stresi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Davis, Keith. 1984.İşletmede İnsan Davranışı.(Çev: Kemal Tosun ve Diğerleri) İstanbul Üniversitesi Yayını:3028. Venüs Ofset. İstanbul.
- Dunham, j. 1980. An Exploratory Comperative Study Of Staff Stress In English And German Comprehensive Schools. Educational Review,32,11-20.
- Güney, S., Abdülkadir V., Aliye M. A., 1996 “Özel Ve Kamu Bankalarında İş Tatminine Yönelik Bir Araştırma”, MPM, Verimlilik Dergisi, 3, Ankara.
- Greenglass, E.R., Fiksenbaum,L., Burke, J.R. 1994. The Relationship Between Social Support And Burnout Over Time In Teachers. Journal Of Social Behavior And Personality, 9, 219-230.
- Jacobsson, C., Anders P., Ingela T., 2001 .Managing Stress And Feelings Of

- Mastery Among Swedish Comprehensive School Teachers. Scandinavian Journal Of Educational Research. Vol. 45, No.1,
- Kyriacou,C., Sutcliffe.J., 1978. "Teacher Stress Prevalence, Sources And Symptons". British Journal Of Education Psychology.48.
- Lam, Simon., S.K., 1996. "Total Quality Management And Its Impact On Middle Managers And Front-Line Workers". Journal Of Management Development. Vol:15, No:7.
- Lee, R., E, R, Wilbur., 1985. "Age, Education, Job Tenure, Salary, Job Characteristics And Job Satisfaction: A Multi-Variate Analysis", Human Relations. Vol:38, Num,.8.
- Norbeck, Jane S., 1985. "Perceived S, Joband Psychological Symptoms In Critical Care Nursing". Research In Nursing And Health. Vol:8, 1985.
- Pehlivan, İnyet. 2000.İş Yaşamında Stres.Pegem Yayıncılık.Ankara.
- Senge, Peter.M.1996.Beşinci Disiplin.(Çev:Ayşegül İldeniz,A.Doğukan) Yapı Kredi Yayınları.3.Baskı. İstanbul.